nos patienter tolerabimus, si secundùm eandem consuetudinem eidem mulieri, cui voluerit nubendi in Domino concesseris facultatem.]

¶ PITH. [4] *Ambianensi.*] V. C. *Abiensi, Abianensi, Abinensi.*

[s] *Licèt Romana Ecclesia non consueverit.*] *Can. requisisti. caus.* 33. *quæst.* 1. *cap.* 2. 3. & 4. *eod. tit. in* 1. *collect. Gregor.* 12. *Epist.* 15.

III. IDEM. [c. an. 1180. *Romæ.*]

Naturale impedimentum ad coitum, inseparabile arte Medicorum, matrimonium impedit.

[r] *Cap.* 1. *eod. tit. in* 11. *Compil.* Vid. B. Thom. 4. *sent. dist.* 34. *q.* 1. *art.* 2.

EX literis [r] tuis accepimus, quòd quidam fedecim annorum, quandam annorum tredecim duxit uxorem: qui cùm debitum reddere non posset, mulier tam gravem infirmitatem contraxit, ut omnino viro sit facta inutilis, & instrumentum ejus impeditum, ita quòd vir ei commisceri non potest. Respondemus igitur, quòd si vitium illud mulier à natura contraxit, nec ope medicorum poterit adjuvari, viro aliam accipiendi liberam tribuas facultatem.

IV. LUCIUS III. [c. an. 1181. *Romæ.*]

Contrahens scienter cum impotenti ad copulam, ab ea non separatur.

[t] *Cap.* 2. *eod. tit. in* 11. *Compil.* [t] debeant.

CONsultationi [t] tuæ, quà nos consuluisti, utrùm fœminæ clausæ, impotentes commisceri maribus matrimonium possunt contrahere? & si contraxerint, an debeat [t] rescindi? Taliter respondemus, quòd licet incredibile videatur, quòd aliquis cum talibus contrahat matrimonium: Romana tamen Ecclesia consueverit in consimilibus judicare, ut quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores.

V. CELESTINUS III. [c. an. 1195. *Romæ.*]

Si de impotentia coëundi constet, statim matrimonium separatur: aliàs cohabitabunt conjuges per triennium: & si cum septima manu propinquorum juraverit, quòd dederunt operam carnali copulæ, & non potuerunt conjungi, statim separantur. Ita communiter summatur.

[u] *Cap.* 3. *eod. tit. in* 11. *Compil.*

LAudabilem [u]: *Et infrà.* Requisisti quantum tempus indulgendum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis: [*Et infrà* 4.] Nos verò in præsenti consultatione sentimus, ut à tempore celebrati conjugii, si frigiditas prius probari non posset, cohabitent per triennium: quo lapso, si nec tunc cohabitare voluerint, & juxta [x] Decretum Gregorii [6] mulier per justum judicium de viro probare potuerit, quòd cum ea coire non possit, accipiat alium: si autem ille aliam acceperit, separentur. Quòd si ambo consentiant simul esse: vir eam, etsi non ut uxorem, saltem habeat ut sororem. Si autem, quòd nunquam se invicem cognoverint ambo fatentur, cum septima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui defuerint, tactis sacrosanctis Evangeliis, uterque jurejurando dicat, quòd nunquam per carnis copulam una caro effecti fuissent, & tunc videtur, quòd mulier valeat ad secundas nuptias convolare. Verùm si ille aliam duxerit, tunc hi qui juraverant, rei perjurii teneantur, & peractâ pœnitentiâ cogantur ad connubia priora redire.

[α *In qua si defecerint, separentur.*]

¶ PITH. [6] *Juxta Decretum Gregorii.*] *Can. requisisti. caus.* 33. *quæst.* 1. *can. quod autem. caus.* 27. *quæst.* 2.

[x] Gregorii ad Joannem Ravennatem Episcopum, ut referunt Burch. *lib.* 9. *decr. c.* 40. & Ivo, *p.* 8. *c.* 178. & Panorm. *l.* 6. *c.* 4. *sive c.* 115.

VI. INNOCENTIUS III. Altissiodoren. Episcopo. [c. an. 1212. *Romà in Galliam.*]

Propter arctationem mulieris, si apparet, quòd præter divinum miraculum absque periculo corporali habilis reddi non potest, separatur matrimonium: redintegratur tamen, si postea appareat Ecclesiam fuisse deceptam.

[y] *Cap. un. eod. tit. de impot. coëundi. in* III. *Compil.* Vide B. Thom. 4. *sent. dist.* 34. *q.* 1. *art.* 2. Vide Hostien. *in Summ. tit. de frigid. & malefic. §. qualiter & quando.*

FRaternitatis tuæ literas [y] recipimus, continentes quòd O. [7] mulier cuidam viro matrimonialiter nupsit, cum quo per multos annos morata, non potuit carnaliter ab ipso cognosci. Licèt autem per Archipresbyterum tuum super hoc fuisses edoctus: tu tamen volens habere certitudinem pleniorem, quasdam matronas suæ Parœciæ providas & honestas, ad tuam præsentiam evocasti, districtè illis injungens, sub periculo animarum, ut mulierem ipsam prudenter inspicerent, & perquirerent diligenter, utrùm idonea esset ad viriles amplexus, quæ tandem in fide sua tibi asseruêre constanter, quòd eadem nunquam poterat esse mater aut conjunx, tanquam cui naturale deerat instrumentum. unde inter ipsam & virum divortium celebrasti, mulierem inducens, ut ad religionem aliquam se transferret, perpetuam continentiam servatura: & viro licentiam tribuisti, ut uxorem duceret, quia pater fieri cupiebat. Contigit autem postea, quòd mulier invenit, qui seras hujusmodi reseravit, & abjiciens continentiam, quam promisit, G. latori præsentium supernupsit. Quamvis igitur semiplenè nobis expresseris, quomodo dicta mulier se promiserit continentiam servaturam, utrùm videlicet simplici verbo, an voto solenni, utrúmve ad religionem transierit, ut promisit, an contra promissionem [z] suam in domo remanserit, & qualiter seras illas fecerit referari, utrùm videlicet artificio medici, an concubitu viri, seu alio quolibet modo: nos tamen perspicaciter attendentes, quòd impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit removeri: sententiam divortii per errorem licèt probabilem novimus esse prolatam, cùm pateat ex post facto, quòd ipsa cognoscibilis erat illi, cujus simili commiscetur: & ideò inter ipsam & primum virum dicimus matrimonium extitisse: quare inter eam & præfatum Guill. matrimonium non esse censemus, eósque præcipimus abinvicem separari. Et si prædicta mulier ad religionem transivit, sicut asserit [a] promisisse, primus vir, qui non cognovit eandem, cum ea remaneat, cum qua postmodum Ecclesiæ auctoritate contraxit: alioquin eâ dimissâ, debet ad illam redire, cum qua primò contraxit, nisi se voto mulier illa constrinxerit ad continentiam observandam, ut intelligatur per hoc cum præfato Gu. fornicata fuisse, vel nisi se fornicario modo alii viro miscuerit, ut primus vir prætextu fornicationis ejus velit consortium declinare: nam si tantùm simplici verbo se promisit continentiam servaturam, & postea in conspectu Ecclesiæ nupsit memorato Gu. quamdiu articulus iste dubitabilis erat, præsumi non debet, quòd fornicaretur cum illo, sed amodò non debet cum illo aliquatenus remanere. Per hæc [b] autem quæstionem illam noveris esse solutam, quâ quæritur, utrùm ea, quæ adeò arcta est, ut nulli possit carnaliter commisceri, nisi per incisionem, aut alio modo [c] violentia inferatur, non solummodo levis, sed fortè tam gravis, ut ex ea mortis periculum timeatur, ad matrimonium contrahendum debeat idonea perhiberi. Similiter illa, quæ viro cui nupserat, adeò arcta est, ut nunquam ab eo valeat defloràri: si ab eo sit per judicium Ecclesiæ separata, & nubat alteri, cui arcta non sit, & per frequentem usum fecundi, reddatur etiam apta primo: utrùm ad eum redire debeat, cum quo priùs fœdus inierat conjugale. De talibus autem non est facilè judicandum: cùm finale judicium pendeat ex futuro.

[z] *dicto, suum, deest in antiq. exemplario.*

[a] *Hæc verba, sicut asserit prom. desunt in omnib. Vaticanis, habentur tamen in aliis paulò recentioribus, & antiquæ Compil.*

[b] *al.* per hoc autem.

[c] *al.* aut alio simili modo, &c.

¶ PITH. [7] O.] *Odeardis* V. C.

VII. HONORIUS III [d] [c. an. 1220. *Romà in Galliam.*]

Si uxor dicit virum, cui cohabitavit per triennium, non habere potentiam coëundi, eis hoc juruntibus cum septima manu propinquorum, matrimonium separatur. Hoc dicit inhærendo verbis literæ.

[d] Si hanc Decretalem intelligas juxta communem sensum ut loquatur de eo qui per maleficia factus erat impotens ad congrediendum cum uxore. Vide Sotum 4. *sent. dist.* 34. *q.* 1. *art.* 3.

LIteræ vestræ nobis transmissæ continebant, quòd cùm causa matrimonii quæ inter M. [9] mulierem & A. [10] ejus virum vertitur, vobis fuisset ab I. Papa prædecessore nostro commissa, dicta M. propositi, quòd cùm octo annis elapsis dicto A. fuisset matrimonialiter copulata, & licèt diu cohabitasset eidem, adhuc integra permanebat [11]: eò quòd prædictus vir ejus non habebat potentiam coëundi: quare petebat divortium celebrari. prædictus verò A. fatebatur, quòd illam nunquam cognoverat: tamen se habere potentiam cognoscendi alias asserebat. Vos verò, ne id confiteretur in fraudem, à matronis bonæ opinionis, fide dignis, ac expertis in opere nuptiali, dictam fecistis inspici mulierem: quæ perhibuerunt testimonium, ipsam adhuc virginem permanere. Postmodum per Presbyterum, de cujus Parœcia vir extitit, fecistis inquiri, utrùm ipse aliquam cognovisset: nec per inquisitionem ipsam vobis constare potuit aliquam esse carnaliter cognitam ab eodem. Muliere autem requirente divortium, & dicente, quòd mater esse volebat, & filios procreare, proponente verò viro, quòd paratus erat stare consilio Ecclesiæ, injunxistis eisdem, ut agerent pœnitentiam de commissis, & sic fortè placeret Deo [e], qui matrimonii fuit institutor & auctor, ut opus matrimonii consummarent: qui post plures terminos ad vestram reverti præsentiam, consona voce dixerunt, quòd non poterant carnaliter commisceri. Quocirca mandamus, quatenus si ita est, & constiterit vobis præfatum virum & mulierem, intra [12] prædictos octo annos, per continuum triennium insimul habitasse: ipsis cum septima propinquorum manu firmantibus juramento se commisceri carnaliter nequivisse, proferatis divortii sententiam inter eos.

[e] *In uno Vaticano:* & si fortè placeret Deo, qui matrimonii fuit institutor & auctor, opus matrimonii consummarent, &c.

¶ PITH. [8] *Honorius III.*] *C. Episcopo & Magistro Bernardo Canonico Ambianensi.*

[9] *M.*] *Matildem.*

[10] *A.*] *Albertum Atrebatensis Diœceseos.*

[11] *Et licèt diu cohabitasset eidem, adhuc integra permanebat.*] V. C. sic, *nunquam tamen, licèt esset viri potens, ab eo cognita fuerit.*

[12] *Intra.*] *Ultra.*

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

TITULUS XVI.

I. ALEXANDER III. Paduen. [f] Episcopo. [c. an. 1170. *Romà in Lombardiam.*]

Matri-

Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ, vel Judicis factum seu contractum, propter hoc solum non dirimitur: imponitur tamen pœnitentia sic contrahentibus, & separantur, donec cognoscatur de causa interdicti. Hoc dicit in effectu totus iste titulus.

[f] *Cap.* 2. *eod. tit. in* 1. *Compil.*

LIteræ [f], quas tua nobis fraternitas destinavit, expresè declarant, quòd cùm quidam sororem suam jam nubilem cuidam se daturum in uxorem ea præsente & consentiente, præstito juramento firmassent: & illa non post multos dies dona & munera viri fecundùm morem terræ sponte suscipiens, ipsum tanquam proprium virum sæpè amplexata fuisset: tandem mortuo fratre, à proprio viri sui fratre se desponsari permisit, & quòd ab illo [g] cognita fuisset, mendaciter asseverat. Cumque ei prohibuisses publicè, ne cui illorum, vel alicui [h] se copularet, ipsa spretis monitis tuis, alii nubere non expavit. demum cùm mulieri præcepisses, ut ad domum matris rediret, ipsa nostram audientiam appellavit: [*Et infrà* α.] Mandamus, quatenus si est ita, præfatam mulierem, ne mandatum tuum contemptibile videatur, ad domum matris redire compellas, & impositâ sibi de tanto excessu pœnitentiâ condignâ, postquam in domo materna per mensem steterit, ad tertium reverti permittas.

[α *Verum quoniam solicitudini nostræ incumbit excessus & enormitates aliorum corrigere, & ad modum & formam rectitudinis revocare: s. t. p. A. s.*]

[g] ab eo.

[h] Alii, *sed in antiquis* alicui.

¶ PITH. [1] *Paduensi.*] *Paduano.*

II. IDEM Vigorien. & Baron. [2] Episcopis [i]. [c. an. 1170. *Romà in Angliam.*]

Sponsalia de futuro cum una etiam contra interdictum Ecclesiæ contracta, non habent dirimere matrimonium postea contractum cum alia.

[i] Vvigoren. & Baron. *al.* Vvigornien. & B. *sed fere in omn. manuscr.* Vvigor. & Baron.

[k] *Cap.* 3. *eod. tit. in* III. *Compil.*

EX literis [k] Cantuarien. Archiepiscopi ad nos pervenit, quòd cùm G. de sancto Leodegario M. filiam suam absentem, cuidam R. nomine desponsasset: [*Et infrà* α.] Posteà orta suspicione, quòd præfatus R. ad alia desideraret vota transire, ad examen fuit dicti Archiepiscopi causa perlata: qui sub anathematis interminatione prohibuit, ne antequam de præscripto negotio plenè constaret, vir ad secundà vota transiret. sed ipse præscripta prohibitione contempta filiam G. in facie Ecclesiæ sibi solenniter copulavit uxorem: [*Et infrà* β.] Cùm Archiepiscopus vellet de matrimonio primo cognoscere, dicta M. appellationis vocem emisit: cujus appellationi Archiepiscopus deferens, eidem sub excommunicationis interminatione districtiùs interdixit, ne cui nuberet, donec causa ipsa finem debitum fortiretur. ipsa tamen de remedio appellationis consisa, cuidam alii Gu. nomine nuptit: [*Et infrà* γ.] Mandamus, quatenus si nihil constiterit, quod impediat, præter consensum de futuro, qui inter præfatos [1] R. & M. asseritur præcessisse, secunda matrimonia inviolabiliter observanda sublato appel. obstaculo judicetis. Licèt enim contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transire non debuerit, non est tamen conveniens, ut ob id solum, Sacramentum conjugii diffolvatur: alia [m] tamen pœnitentia eis debebit imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.

[α *Post modicum tempus quibusdam ipsius mulieris consanguineis procurantibus, memoratus R. cum ea præsente verbis præsentis temporis contraxit, sicut dicitur, matrimonium. Fide hincinde corporaliter præstita, quòd vir mulierem sicut uxorem legitimam de cetero exhiberet, & ipsa reverenter ei sine contradictione, sicut viro legitimo obediret, nihilque deesset, nisi solennitas in facie Ecclesiæ celebranda, quæ propter tempus quadragesimæ tunc non potuit effectui mancipari.*]

[β *Postmodum verò duabus mulieribus & viro coram Archiepiscopo constitutis, prædictus R. publicè confessus est, secum M. sicut superius dictum est, matrimonium contraxisse, & aliam s. Matildam prava quorundam suggestione seductum postmodum accepisse. Maria verò constanter asserit quòd pater ejus non moverat de voluntate ejus querelam, dicens quòd inter ipsum & præfatum R. excepta sola fide de contrahendo matrimonio nulla obligatio intercesserat, quam quia ipse non servaverat, servare minimè tenebatur: & ideò, eam quam secundò acceperat relinquebat. Cum autem alia præfat. R. tamquam proprium virum sibi restitui postularet.*]

[γ *Et super hoc citata coram Archiepiscopo noluit propter appellationem quam objecerat, apparere. Cum igitur absentibus partibus non videtur nobis negotium finiendum, ipsum experientiæ vestræ de qua multum confidimus committentes.*]

[l] præfatum.

[m] Aliqua *in recentioribus, nam in omn. veterib.* alia, *legitur.*

¶ PITH. [2] *Vigorien. & Baron.*] *Vintonen. Bathon. & Herford. Episcopis.*

III. IDEM [3] Paduan. Episcopo. [c. an. 1180. *Romà in Lombardiam.*]

Si bi, qui dicebantur consanguinei contraxerunt contra præceptum Judicis, debent separari, donec de causa cognoscatur.]

[n] *C.* 5. *tit. de spons. §. illos. in* 1. *Compil. & post* Conc. Lateran. *sub* Alex. III. *p. 6. c.* 19.

DE muliere [n]: *Et infrà.* Illos autem, qui pro consanguinitate prohibentur conjungi, & post contra interdictum Ecclesiæ se receperint, excommunicationi debes subjicere, donec tamdiu separentur, quousque legitimè cognoscatur, utrùm eorum matrimonium possit, & debeat jure stare.

¶ PITH. [3] *Idem.*] *Eboardo.*

QUI FILII SINT LEGITIMI.

TITULUS XVII.

I. ALEXANDER III. [c. an. 1180. *Romæ.*]

Naturalis ex soluto genitus & soluta, legitimatur per subsequens parentum conjugium, etiam quoad hæreditatem.

[o] *Cap.* 1. *eod. tit. in* 1. *Compil. & post* Conc. Later. *sub* Alex. III. *p.* 33. *c.* 3.

CONquestus [o] est nobis H. [t] quòd cùm quandam mulierem in uxorem acceperit, R. patruus mulieris ipsam exhæredare conatur, eò quòd ante desponsationem matris suæ nata fuerit, licèt posteà pater mulieris præfatæ matrem ipsius acceperit in uxorem. Ideóque mandamus, quatenus si est ita, eam legitimam judicetis, prædicto R. inhibentes ne dictæ mulieris hac occasione super hæreditate paterna molestiam inferat vel gravamen. Si autem contra hoc venire præsumpserit, eum [p] severitate Ecclesiastica procedatis [2].

[p] *In aliis contra* eum: *sed in omnib. antiquis ut est impressum.*

[t] contradixit.

¶ PITH. [1] *H.*] *Albertus præsentium lator.*

[2] *Contra eum severitate Ecclesiastica procedatis.*] V. C. *eum severitate Ecclesiastica percellatis.*

II. IDEM [3]. [c. an. 1180. *Romà in Campaniam.*]

Separato matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, filii geniti vel concepti ante sententiam sunt legitimi.

[q] *Cap.* 2. *eod. tit. in* 1. *Compil. & post* Conc. Later. *sub* Alex. III. *p.* 33. *c.* 5.

[r] conceptus.

CUm [q] inter I. virum & T. mulierem divortii sententia Canonicè sit prolata, filii eorum non debent exinde sustinere jacturam, cùm parentes eorum publicè [4] sine contradictione Ecclesiæ, inter se contraxisse noscantur. Ideóque fancimus, ut filii eorum, quos ante divortium habuerunt, & qui [r] concepti fuerant ante latam sententiam, non minus habeantur legitimi, & quòd in bona paterna hæreditario jure succedant, & de parentum facultatibus nutriantur.

¶ PITH. [3] *Idem.*] V. C. *Canonicis & universo Clero & Populo Termulano.*

[4] *Publicè.*] V. C. *ignorantes.* Vide *cap. ult. §. penult. sup. de clandestin. desponsat.*

III. IDEM Rothomagen. Archiepiscopo. [c. an. 1180. *Romà in Galliam.*]

Statur verbo viri & mulieris qui negant aliquem filium, nisi indiciis & testibus probetur contrarium.

[s] *Cap.* 3. *eod. tit. in* 1. *Compil. & post* Conc. Later. *p.* 8. *c.* 11.

[t] contradixit.

TRansmissæ [s] nobis tuæ literæ continebant, quòd cùm N. [5] usque ad juventutem quendam puerum nutrivisset, uxore sua M. tunc non desponsata sibi cohabitante, postmodum ipsam legitimè desponsavit, & filios sustulit ex eadem: quibus paternam hæreditatem petentibus [6], prædictus juvenis contradicit [t] gerens se filium & hæredem, quamvis à vicinia, quæ ipsum filium eorum esse credebat, spurius diceretur: prædicti verò N. & uxor ejus præfatum juvenem spurium suum, aut legitimum filium esse negabant, sed dicebant, quòd eum pietatis intuitu nutrivissent. Cùm autem quæstio coram te mota esset, & prædictus juvenis pro eo, quòd juri stare nolebat, vinculo sit excommunicationis adstrictus [7]: Consul. t. t. respond. quòd in tali casu standum est verbo viri & mulieris: nisi certis indiciis & testibus tibi constiterit esse [u] filium juvenem memoratum.

[u] *in aliquot exemplarib.* filium esse illorum: *sed in antiquis ut est impressum.*

¶ PITH. [5] *N.*] in V. C. *Nicolaus Saget civis tuus ab infantia.*

[6] *Paternam hæreditatem petentibus.*] V. C. addit, *coram Judice seculari. cap.* 5. *inf.*

[7] *Adstrictus.*] V. C. addit *quid agere debeat nos consulere voluisti. Super hoc itaque.*

IV. IDEM Exonien. [x] & Vinconien. Episcopis, & Abba. Herforden. [8] [c. an. 1180. *Romà in Angliam.*]

Illegitima proles est, quam viro vivente uxor ex adulterio concepit, sive cum adultero, sive cum viro moretur.

[x] Exon. *al.* & Vinconiens. *sed rectius ut est impressum.*

[y] *Cap.* 4. *eod. tit. in* 1. *Compil.* Vide *c. causam quæ. suprà de dolo. & cap. causam quæ. suprà de offic. deleg.*

CAusam [y] quæ [9]: [*Et infrà* α.] Si constiterit, quòd Agatha de Anelina muliere tempore Alani viri sui, ipsa cum eo tanquam cum viro suo morante, vel R. [10] patre dictæ Agathæ ipsam A. adhuc habentem virum publicè tenente, nata fuit, eam non fuisse legitimam ejusdem R. filiam judicetis: quia non potuit esse uxor, quæ viri sui torum maculans, alii dum ille viveret copulari præsumpsit.

[α *Inter nobiles viros F. & S. de Arden. quendam filium Agathæ de nativitate ipsius vertitur vob. s. Ep. & ven. s. n. Laudon. Ep. sub certa forma commisimus terminandam: Verùm quoniam idem F. de Ard. præfa. Laudo. Episcopum [11] omnino habebat pro eo quòd Dominus est prædicti R. amovendum, & te fili Abbas loco illius duximus subrogandum. per Ap. itaque scripta vobis mandamus, quatenus [12].*]

¶ PITH. [8] *Vinconien. Episcop. & Abbati Herforden.*] *Vintonensi Episcop. & Abbati Fordensi.*

[9] *Causam quæ, &c.*] Junge *cap.* 7. *inf. & cap.* 3. *de dolo & contumac. & cap.* 17. *de off. Jud. deleg.*